

2.4

Rognkjeks og rognkall

Knut Sunnanå

knut.sunnanaa@imr.no

Status og råd

Bestanden av rognkjeks og rognkall er lav i historisk sammenheng etter en betydelig nedgang i løpet av 1990-tallet, men synes nå å ha stabilisert seg på noe over 1/3 av nivået på 1980-tallet. Bestandsanslaget er usikkert, først og fremst på grunn av usikker rekruttering. Rekrutteringen er antatt å være proporsjonal med gytebestanden med en forsinkelse på ca. 5 år, noe som betyr at bestanden vil ha en svak rekruttering i flere år fremover.

Beskatningsgraden i fisket synes å være påvirket av antall deltagende fartøy like så mye som antall garn og antall døgn det enkelte fartøy drifter. Antall deltagende fartøy økte i 2008 til ca. 360, hvorav ca. 70 % leverer mer enn 1500 kg rogn. Dette er en betydelig økning i beskatningsgraden, som nå vurderes å være høy.

Havforskningsinstituttet råder til at det settes inn reguleringstiltak som sikrer at antall deltagende fartøy ikke overskrider 300, og at samlet kvantum ikke overskrider 400 tonn rå rogn. Slik bestanden er taksert for tiden vil det være et økt behov for å sikre en slik moderat beskatning. Det ventes likevel en viss nedgang i bestanden neste år, basert på en fortsatt lav rekruttering av nye årsklasser.

Rognkjeks og rognkallens liv er dårlig kartlagt. De fødes om sommeren fra en eggklump som kallen har voktet i to måneder. Eggklumpen er gytt av flere kjeks fra februar til mai. Kjeksene inviteres til en passende gyteplass av hannen som vokter den. Når eggene befruktes blir de klebrige og fester seg til fjell eller steiner på bunnen. Eggene fra de forskjellige kjeksene fester seg til samme klump. De får farge ved befruktning, og det er ofte forskjellige farger fra hver hunn slik at eggklumpen kan være både grønn, gul og rød.

De små kjeksene og kallene vokser opp i tareskogen og søker skjul ved å feste seg med sugeskiven på tareblad der vi kan se dem som små knopper. Når de er ett år gamle, og litt større enn en golfball, svømmer de ut i åpent hav. Her beiter de på plankton i 2–4 år før de vandrer tilbake

Foto: Øystein Paulsen

Fiskeri

Fisket etter rognkjeks ble i 2008 drevet av 366 fartøy, en økning på mer enn 130 fartøy fra 2007. Disse fartøyene leverte 675 tonn rå rogn, en dobling fra 2007 (Figur 2.4.1). Av totalen leverte 257 fartøy mer enn 1500 kg hver, også dette en økning på mer enn 100 fartøy fra 2007. Verdien av leveransene i 2008 var totalt 18,9 millioner kroner.

Omregnet til hel fisk ble det fisket 3700 tonn kjeks som utgjør ca. 1,1 million fisk. Disse tallene er basert på utregning fra data om rogn per kjekse, samt data om forholdet mellom lengde og vekt. Fangsten

til kysten for å gyte. Hver kjekse gyter 1/7 av kroppsvekten sin.

Arten finnes i hele det østlige Atlanterhavet, i Nordsjøen, Østersjøen og Barentshavet. Den kan vandre store avstander ut i havet, og det er uvisst om det finnes flere atskilte bestander og hvor store disse er.

I Norge regner vi at hovedbestanden er fisk som gyter i Nordland, Troms og Finnmark, men det gyter mye fisk også på resten av kysten.

Rognkjeks (hunns) og rognkall (hann)

Cyclopterus lumpus

Andre norske navn: Rognkjølse

Familie: Cyclopteridae (rognkjeks og ringbuker)

Maksimal størrelse: Opptil 63 cm og 5,5 kg

Levetid: Blir mer enn 7–8 år gammel, kanskje 15.

Leveområde: Første leveår, i tarebeltet, deretter fritttsvømmende i havet. Lever fra Biscaya til Island og det nordlige Barentshavet.

Gyteområde og -tid: Gyter langs kystene av det østlige Atlanterhavet på grunt vann i hele utbredelsesområdet; gyter om våren og gir da grunnlag for de fiskerier som foregår.

Fødevaner: Føden er i hovedsak plankton som finnes i de åpne vannmasser.

Kvoteråd: Havforskningsinstituttet gir råd om å begrense uttaket til 400 tonn rogn

Kvote 2009: 2 000 kg rå rogn per fartøy
Siste års fangst: 675 tonn rå rogn (3700 tonn kjeks)

Norsk fangstverdi: 18,9 mill. kroner
Antall deltagende båter (2008): 366

av rognkaller er liten, ca. 10 % av kjeksene i antall, men noe større tidlig i sesongen.

Siden 1950-tallet har det vært drevet fiske etter rognkjeks med garn. Det er et sesongfiskeri som foregår om våren når arten kommer inn til kysten for å gyte. I de norske fiskeriene tas det kun vare på rogn, som saltes og brukes som kaviar.

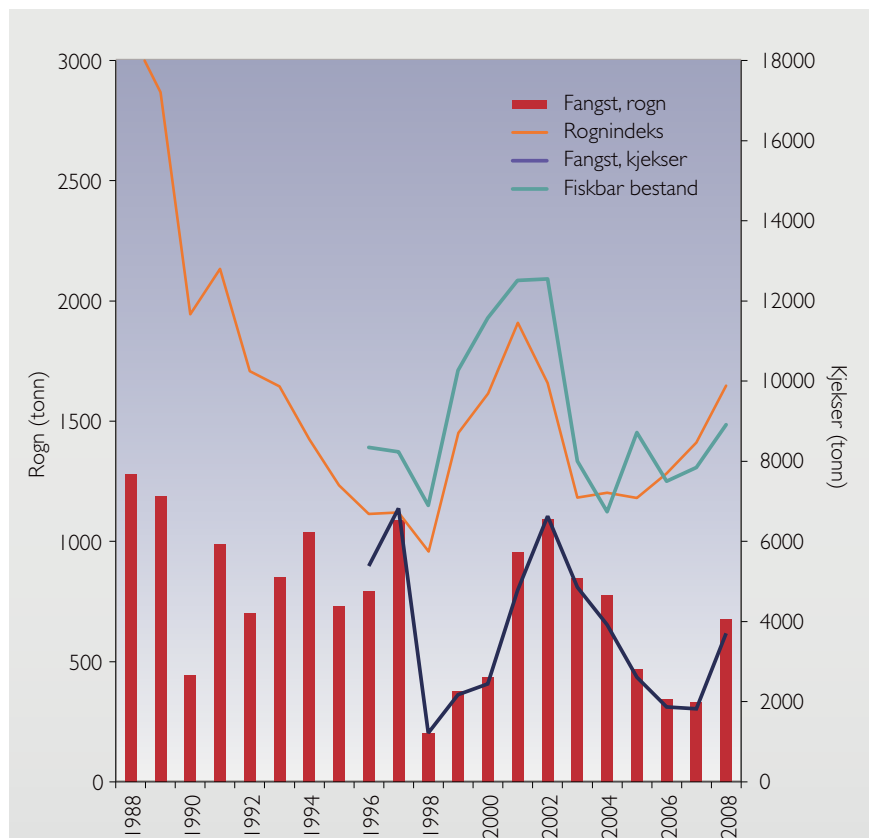
Det beste fisket foregår på grunne områder fra 5 til 40 meters dyp, ofte på de ytre delene av kysten som er eksponert for åpent hav, fra Stad og nordover. Fiskeriet er dermed svært væravhengig, spesielt siden det må brukes små fartøy på de grunteste områdene.

Årsaken til økt deltakelse i fisket i 2008 kan nok være sammensatt, men men er trolig i særlig grad betinget av kvotesituasjonen for torsk. I 2007 var det mye mer torsk som gjenstod for denne delen av flåten i perioden mars–juni, og torskefisket ble sluppet fritt 12. mars for båter under 10 meter. Prismessig lå ett kg torsk og ett kg rognkjeksrogn på samme nivå. I 2008 var derimot de fleste av båtene i denne størrelsen ferdig med torskefisket sitt når rognkjeksfisket startet, og det var også større etterspørsel etter rogn fra kjøperne. Fangstmengden i rognkjeksfisket har variert i perioden 1988–2008 (Figur 2.4.1). Før det ble innført kvoteregulering for kystflåten i forbindelse med torskefisket, er det vanskelig å angi hvor mange fartøy som deltok. Etter 1990 har deltakelsen variert mellom 200 og 800 fartøy. I 1997 og 2003 var deltakelsen særlig stor, mens den i 1998–2000 og i 2006 var svært lav. De siste årene har en økende andel av de deltakende fartøyene levert mer enn 1 500 kg rogn, denne andelen utgjør nå ca. 70 %.

Markedet for rogn fra rognkjeks tar unna ca. 3 200 tonn rå rogn hvert år. Det meste bearbejdes av mottak eller av fisker sjøl ved at det saltes i tønner. Norge og Island økte sitt kvantum i 2008, mens Grønland og Canada har redusert sitt kvantum tilsvarende. Etterspørselen har bedret seg noe etter flere år med lave fangster og lav etterspørsel.

Beregning av rognkjeksbestanden

Det brukes relativt enkel metodikk for å beregne utviklingen i den fiskbare del av bestanden. Det antas at fisket foregår på gytebestanden av kjekser, og at den fiskbare bestanden er ca. 50 % av den totale gytebestanden. Dette skyldes en relativt høy minste maskevidde i garna som brukes, og det sikrer at det alltid vil være fisk fra alle årsklasser som får gyte.

Figur 2.4.1

Norske landinger av rognkjeksrogn i tonn (søyler) og beregnet rogninnhold i bestanden (rognindeks i tonn – oransje kurve) på venstre akse, fangst av kjekser i tonn (mørkeblå kurve) og fiskbar bestand i tonn (blå kurve) på høyre akse.

Norwegian landings of lump sucker roe in tonnes (bars) and calculated content of roe in stock (index of roe in tonnes – orange curve) on the left axis, catch of females in tonnes (dark blue curve) and catchable stock in tonnes (blue curve) on the right axis.

En viktig faktor for bestandsberegning er et korrekt anslag for nivået av beskatningspresset, dvs. fiskedødeligheten. Dette kan ikke måles direkte, men det antas at nivået fra 1987 til 1996 var høyt, med et gjennomsnittlig uttak på 50 % av tilgjengelig bestand hvert år. Med bakgrunn i disse antakelsene og den enkle modellen, er beskatningspresset i 2007 anslått til ca. 45 %, noe som anses som et høyt uttak.

Metoden som benyttes har de siste årene gitt inntrykk av en relativt stabil bestands-situasjon, selv om det er betydelige variasjoner i anslagene fra år til år. Indeksene for bestand målt som fangst per garndøgn fra utvalgte fiskere viser i grove trekk samme trend som modellen, men med varierende avvik. Indeksen for beskatningspress regnes ut som en kombinasjon av antall garndøgn som benyttes i fisket, og antall fartøy som deltar. Denne indeksen viser godt samsvar med indeksen for fangst per enhet innsats.

Lumpsucker

The Norwegian catch of lump sucker in 2008 amounted to 675 tonnes of roe at a value of 18.9 million NOK. This corresponds with a catch of 3,700 tonnes of female lump suckers. The stock of female lump sucker is calculated based on data sampled by fishermen and the use of models. The spawning stock is assumed to have a rather weak recruitment at present time, but no immediate threat to the stock is seen. However, the stock is rather low looking at the historic levels and care should still be taken in managing the stock and fishing effort.